

۱۳۸۸۱۱۵

بسترسازی فضاهاى شهرى و مسكونى براى معلولين

نويسنده:

محمد رضا غلامى گوهره

انتشارات انانديما

انتشارات انانديما
۱۳۹۰

www.ketab.ir

سرشناسه	:	غلامی گوهره، محمدرضا، ۱۳۷۳ -
عنوان و نام پدید آور	:	بسترسازی فضاهای شهری و مسکونی برای معلولین/محمدرضا غلامی گوهره.
مشخصات نشر	:	تهران، آزادیپما، ۱۳۹۵
مشخصات ظاهری	:	۱۴۴ص: مصور، جدول، نمودار.
شابک	:	۹۷۸-۹۶۴-۹۴۶۲-۴۹-۲
فهرست نویسی	:	فیبا
یادداشت	:	کتابنامه.
موضوع	:	معماری و معلولان-ایران
رده بندی کنگره	:	۱۳۹۵ غ۸م/ ۲۵۴۵ NA
رده بندی دیویی	:	۷۲۰/۷۰۹۵۵
کتاب شناسی ملی	:	۴۱۲۲۴۴۸

بسترسازی فضاهای شهری و مسکونی برای معلولین

نویسنده : محمدرضا غلامی گوهره

صفحه آراء : زهرا عزیزی

ناشر : آزادیپما

چاپ : اول ۱۳۹۵

سرگاز : ۲۰۰ نسخه

قیمت : ۷۰۰۰ ریال

شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۹۴۶۲-۲-۳

آدرس

تهران، میدان انقلاب، خیابان کارگر صوبی، خیابان روانمهر

بن بست دولتشاهی، پلاک ۶، کدپست ۱۳۱۴۶

ایمیل: dpayma.pub@gmail.com

تلفن : ۶۶۹۶۱۲۵۹ - ۶۹۸۰ ۲۷۲ ۰۹۱۲

فهرست مطالب

مقدمه.....	۵
فصل اول - جانباران و معلولین.....	۹
فصل دوم - بررسی تجارب داخلی و خارجی.....	۷۵
فصل سوم - طرائق فضاهاى همه شمول.....	۹۳
منابع.....	۱۳۹

www.ketab.ir

معلولیت به مثابه پدیده‌ای زیستی و اجتماعی، واقعیتی است که تمام جوامع، صرف نظر از میزان توسعه یافتگی، اعم از کشورهای صنعتی و غیرصنعتی با آن مواجه هستند. پدیده معلولیت، با توجه به علل آن انواع آن و نیز معنایی که جامعه از این پدیده ارائه می‌دهد، نمود می‌یابد. به صورتی که از یک سو وقایع اجتماعی چون جنگ و انقلابات موجب معلولیت می‌گردند و از طرف دیگر، وقوع معلولیت، آثار و پیامدهای اجتماعی متعددی به دنبال دارد.

مسکن، به عنوان پناهگاه و اقامتگاه انسانی، زائیده مهمترین احتیاجات انسانها می‌باشد. به طوری که به صورت یکی از عناصر اصلی تشکیل دهنده کانون زندگی فرد درآمده است (تولون، ۱۳۷۴: ۵۶).

مفهوم مسکن علاوه بر مکان فیزیکی، کل محیط مسکونی را نیز در بر می‌گیرد که شامل کلیه خدمات و تسهیلات ضروری مورد نیاز برای بهزیستن خانواده و طرح‌های اشتغال، آموزش و بهداشت افراد است (ه‌خبر، ۱۳۶۱: ۷). در واقع وجود مسکن مناسب به نیازهای اساسی انسان پاسخ داده و باعث بهبود کیفیت زندگی انسان می‌شود (Malien, 2008: 5). حال آنکه با توجه به هزینه‌های به نسبت بالای مسکن‌های متناسب با نیاز معلولین نسبت به مسکن‌های معمولی، این قشر از جامعه از آسایش و رفاه لازم در مسکن برخوردار نیستند. این در حالی است که به موجب اصل سی و یکم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، داشتن مسکن متناسب حق هر فرد و خانواده ایرانی دانسته شده است و دولت موظف شده با رعایت اولویت برای آن‌ها که نیازمندتر هستند زمینه اجرای این اصل را فراهم آورد (هادی زهر، ۱۳۸۴: ۱۶۹).

جنگ عراق با ایران شناخته می‌شود، طولانی‌ترین نبرد کلاسیک در قرن بیستم و دومین جنگ طولانی این قرن پس از جنگ ویتنام بود. در ۲۲ سپتامبر ۱۹۸۰ (۳۱ شهریور ۱۳۵۹) درگیری‌های پراکنده مرزی دو کشور با یورش همزمان نیروی هوایی عراق به ده فرودگاه نظامی و غیرنظامی ایران و تهاجم نیروی زمینی این کشور در تمام مرزها به یک جنگ تمام عیار تبدیل شد. پیش از آغاز جنگ روابط دو کشور به شدت تیره شده بود. این جنگ در نهایت پس از حدود ۸ سال در مرداد ۱۳۶۷ با قبول آتش بس از سوی دو طرف خاتمه یافت. بر اساس آمارهای بین‌المللی، جنگ عراق و ایران ۶۲۷ میلیارد دلار هزینه برای دولت ایران و ۵۶۱ میلیارد دلار هزینه برای دولت عراق به همراه داشت. همچنین هزینه بازسازی خرابی‌های ناشی از جنگ برای ایران ۶۴۴ و برای عراق ۴۵۲ میلیارد دلار برآورد می‌شود. بر همین اساس در طول این جنگ ۱۰۰۰۰۰۰۰ انسان کشته و زخمی شدند که از این میان ۲۶۲۰۰۰ ایرانی شهید و ۱۰۵۰۰۰۰ عراقی کشته شده‌اند. هزینه مالی مستقیم جنگ برای عراق شامل ۷۴ تا ۹۱ میلیارد دلار برای هدایت جنگ و ۴۱۹۴ میلیارد دلار واردات اقلام نظامی بود. ایران نیز

حدود ۹۴ تا ۱۱۲ میلیارد دلار برای هدایت جنگ و ۱۱۲۶ میلیارد دلار برای واردات نظامی هزینه کرد. هزینه غیر مستقیم ناشی از کاهش در آمدهای نفتی و تولیدات کشاورزی دو کشور نیز حدود ۵۶۱ میلیارد دلار برای عراق و ۶۲۷ میلیارد دلار برای ایران بر آورد شده است. از مهمترین دستاوردهای جنگ تحمیلی می توان به موارد زیر اشاره نمود:

اعتماد به نفس و خودباوری
شکوفایی استعداد و خلاقیت
رشد باورهای دینی
تولید تفکر بسیجی

اما در این بین جانبازان، افرادی اند که با خطر انداختن بزرگترین سرمایه زندگی یعنی جانشان، تصد دفاع از وطن خود راداشته و اکنون دولت و ملت می بایست تمام کوشش خود را برای جبران خسارت های آنها انجام دهند. بخصوص اینکه بالغ بر ۵۵۰ هزار جانباز در کشور وجود دارند لذا یکی از مهمان ترین زمینه های ایجاد رفاه آنها، فراهم آوردن آسایش در محل زندگی است که در این تحقیق در مورد طراحی خانه مسکونی با این رویکرد هستیم. در زیر به تعداد دقیق جانبازان اشاره شده است.

(بنیاد شهید و امور ایثارگران ایران ۱۳۸۹/۶/۳)

تعداد جانبازان بالای ۲۵٪ = ۲۱۰۰۰۱

تعداد جانبازان زیر ۲۵٪ = ۲۵۰۵۵۴

تعداد کل جانبازان = ۵۵۳۵۵۵

اولین نیاز افراد ناتوان در مشارکت در جامعه، به عنوان شهروندی با حقوق مساوی، خانه ای متناسب آن ها است. محدودیت های حاصل از ناتوانی های افراد با سه عنوان مانعی در مقابل دستیابی آن ها به مسکن مورد نظرشان تلقی گردد. آنها باید بتوانند با حداکثر استقلال ممکن، رها از محدودیت ها و به دور از فشار قیودی که افراد عادی اجتماعی از آن شرع هستند، زندگی کنند. اما در حال حاضر با توجه به تعداد قابل توجه افراد جانباز، در بیشتر خانه ها، بخصوص مجتمع ها مسکونی که به صورت انبوه ساخته می شوند، نیازهای فیزیکی، فضایی و حرکتی این قشر اجتماع مد نظر قرار نمی گیرد. بنابراین آنچه مسکن اجتماعی به آنگونه افراد عرضه می دارد، گزینه های محدودی برای انتخاب محل سکونت و مکان های ارتباط اجتماعی شان است، که باعث هر چه بیشتر منزوی شدن آنها و محروم ماندن جامعه از بهره وری از توانایی های این افراد می گردد، و این بر خلاف عقیده کلی شهروندان مبنی بر لزوم مشارکت تمامی افراد با هر نوع محدودی جسمی، در جامعه به عنوان یک عضو اجتماع مانند دیگر افراد عادی می باشد.

از طرفی نیز تحت شرایط خاص امکان مواجه گردیدن افراد ساکن در خانه‌های معمولی، با توانایی‌های جسمی مقطعی، نسبتاً زیاد است. عدم توانایی خانه در پاسخگویی به این نیاز موقت مشکلات عدیده‌ای را برای خانواده ایجاد خواهد کرد و خانواده برای بر طرف نمودن آن و پاسخگویی به نیازی محتمل و غیر قابل پیش بینی در یک بازه زمانی محدود، مجبور به تقبل هزینه‌های اضافی و یا حتی تعویض منزل خواهد گشت. البته اگر بحث کهنسال شدن افراد ساکن در خانه‌های مسکونی و انتظارات و نیازهای خاص این گروه از مسکن خود را نیز مطرح کنیم، لزوم پرداختن به طراحی خانه‌ای با دیدگاه توانایی پاسخگویی به افراد ناتوان بیشتر مورد توجه قرار می‌گیرد. بنابراین اگر تمام واحدهای مسکونی به نوعی با در نظر گرفتن پتانسیل‌های لازم انعطاف پذیری، طراحی و اجرا گردند، در این صورت افراد جانباز، گزینه‌های بیشتری برای انتخاب محل سکونت و بازدهی‌شان داشته و آزادی عملشان افزایش پیدا می‌کند، و نیز خانه‌ها آمادگی لازم برای پاسخگویی به نیازهای فریگی در قابل پیش بینی افراد خانواده را دارا خواهند بود.

خانه‌ای که مخصوص نیازهای ساکنین یا استفاده ساکنین جانباز نیست، ولی به گونه‌ای طراحی گردیده است که می‌تواند در صورت بروز ناتوانی در ساکنین، به آسانی و با هزینه کم با نیازهای آن‌ها انطباق پیدا کند و در سال‌ها صبر نیز قابلیت دسترسی به وسیله یک فرد ناتوان را دارد.» البته مسکن جانبازان می‌تواند جهت تری خاصه را در مسکن انعطاف پذیر پدید آورده و طیف گسترده تری از نیازهای جانبازان را پوشش دهد. یک خانه انعطاف پذیر برای جانبازان به گونه‌ای طراحی می‌گردد که عناصر انعطاف پذیر آن به اندازه کافی انطباق پذیر و تنظیم پذیر باشند تا بتوان برای منطبق کردن خانه با نیازهای استفاده کنندگان، این عناصر را به آسانی و به سرعت به واحد مسکونی اضافه کرده و یا حذف نمود. در یک خانه انعطاف پذیر تمام عناصری که در یک خانه طراحی شده برای جانبازان وجود دارد، پیش بینی می‌گردد، تعدادی از این عناصر از بدو طراحی خانه در آن گنجانده می‌شوند و مابقی آنها بر اساس وضعیت جسمی و حرکتی ساکنان، در صورت نیاز در آینده گنجانده می‌شوند و مابقی آنها بر اساس وضعیت جسمی و حرکتی ساکنان، در صورت نیاز در آینده به آن اضافه خواهند شد. بنابراین واحدهای مسکونی انعطاف پذیر ظاهری مانند واحدهای مسکونی معمولی داشته و به آسانی با نیازهای خاص ساکنینی با محدودیت‌های جسمی و حرکتی تطبیق پیدا می‌کند.

در واقع آنچه در طراحی مسکن انعطاف پذیر به عنوان توصیه‌ها و اصول طراحی مطرح می‌گردد، از آنجایی که مسکن انعطاف پذیر، خانه‌ای تنها مختص جانبازان نیست، تبعاً به تمامی نیازهای خاص جانبازان و افراد ناتوان نمی‌تواند پاسخ دهد، ولی اصول کلی مناسب سازی مسکن افراد با محدودیت‌های جسمی و حرکتی مانند دسترسی از پارکینگ به داخل واحد

مسکونی، ورود، سیرکولاسیون داخلی، آشپزخانه، سرویس بهداشتی، راه پله‌ها و اتاق خواب‌ها در آن‌ها مورد توجه قرار می‌گیرد. بدین صورت که عناصر ثابت طراحی که ایجاد تغییرات در آن‌ها مستلزم عملیات بنایی و هزینه بالایی است؛ مانند عرض درگاه‌ها و راهروها، ارتفاع آستانه‌ها، فضاهای چرخش کافی، محل استفاده از پله و ارتفاع کلیدها و پریزها در مرحله طراحی و اجرای اولیه خانه در نظر گرفته می‌شوند و عناصر ثانویه که امکان اضافه شدن و یا اعمال تغییرات در آن‌ها در صورت تبدیل واحد مسکونی به محل سکونت دائم جانبازان، در آینده به آسانی ممکن است، مانند نصب دستگیره‌ها و... تنها به عنوان گزینه‌هایی برای مناسب سازی واحد مسکونی برای جانبازان پیش بینی می‌شوند.

در حالی که حق تمام احاد جامعه و شهروندان در استفاده از امکانات و زندگی متعادل و عادلانه در کنار سایرین به رسمیت شناخته می‌شود، افرادی که با محدودیت‌های جسمی و حرکتی روبرو هستند، به دلایل عدم پیش بینی تمهیدات مناسب در شبکه‌های حمل و نقل شهری، فضاهای عمومی و حتی در خانه‌ها و واحدهای مسکونی، در حضور فعال در عرصه‌های اجتماعی و خانوادگی با مشکلات بسیاری مواجه‌اند. بیشترین تلاش‌هایی که برای مناسب ساختن فضای سکونتی جانبازان صورت می‌گیرد، به رفع موانع حرکت و حضور آن‌ها در فضاهای مختلف و افزایش آسایش و آرامش آنان در عرصه‌های زندگی شخصی شان محدود می‌شود. حال آنکه آماده سازی و مناسب کردن محیط‌های زندگی جانبازان، به ویژه خانه‌های آن‌ها طیف وسیع تری از اقدامات و روش‌های کارآوردنی پیچیده تر نیاز دارد.

در واقع با تغییراتی که در زندگی احاد مختلف جامعه رخ می‌نماید، به ویژه با افزایش سن و فرارسیدن دوران کهولت افراد، توانایی‌های جسمی آنان کاهش می‌یابد و لازم است محیط زندگیشان ظرفیت کافی جهت ارائه امکانات لازم و تسهیلات مناسب برای این قشر را داشته باشد. آنچه در این کتاب به عنوان یک راه حل بهینه برای این معضل پیشنهاد می‌گردد، طراحی مسکن و فضای شهری انعطاف پذیر است. به این معنا که باید واحدهای مسکونی و همچنین فضاهای شهری انعطاف پذیری طراحی نمود که علاوه بر آنکه رویکرد استفاده از ابزارهای حرکتی معلولین در آنها گنجانده شده باشد، پتانسیل تطبیق با نیازهای فضایی آن‌ها را، در صورتی که این واحدهای مسکونی به عنوان محل سکونت دائمی شان مطرح گردد، در خود دارا باشند. در این صورت با رعایت بخشی از استانداردهای فضاهای حرکتی، فضاهای جمعیتی و سرویس‌ها در تمامی خانه‌های انعطاف پذیر می‌توان آنها را برای پذیرش جانبازان و نیز افراد مسن به صورت موقت آماده نموده و در صورت نیاز با اعمال تغییرات مختصر و کم هزینه در واحدهای مسکونی، امکان اسکان دائم افراد با محدودیت‌های جسمی و حرکتی را فراهم آورد.